



Шогмо эл, порымиз да гим берг!

ЯМДЕ ЛИЙ

1933 ий 1 февраль годсек лектеш.

0+

Фотом еш архив гыч налме.

Ава лияш - кугу пиал



29 ноябрь - Аван кечыже.

ПОДПИСКЕ

Мурызо NADIN-ым (снимкыште - йочаже-влак дене) шукын палат. Тудо кидмастар семынат палыме. А эн тунжө - кум икшыван пиалан ава. Кугу эргыже, Рома, 9-ше номеран школын 7-ше классыштыже тунемеш. Тыгак Олимп резерв спортшколышто иймаш дене шуаралтеш. Рада удыржө 1-ше классыш коштеш. Марий турым турлаш кумылан, изаже семынак ияш тунемеш. Кум ияш Вова йочасадыш коштеш, мураш йората.

- Ава лияш кугу пиал веле огыл, икшывын таза-лыкше верч йудшо-кечыже тургыжланымаш. Мый эше кум йочамын илышыж дене илем. Кугу лиймекыштат, нунын верч азапланаш туналам. Удырамаш йоратымашыжым икшывыжлан полеклен кер-теш гын веле, пиалан лиеш. Поро кумылем, ныжылгылы-кем - чыла икшывем-влаклан пуэм, - оила Надежда Акиева.

Умбакыже 6-шо лаштыкыште лудса.

«Ямде лий» газетлан 2021 ийын икым-ше пелийжылан возалт шуктен огыдал гын, **ПОДПИСКЫМ** ышташ вашкыза!

3 гыч 13 декабрь марте шулдырак ак дене возалташ лиеш.

Кушто

Верласе почто отделени-йыште але почталъон-влак дене.

podpiska.pochta.ru сайтыш пурыза але «Почта России» мобильный приложенийым телефон-нышкыда шындыза.

Индекс - П4696.
Ак - 318 тенгеат
78 ыр.

Рекламе.

Сенымаш

«Куэрла күсото»



Фотом Интернет гыч налме.

«Священные природные роци» тўнямбал фотоконкурсшто Оршанке район Кугу Ёрша гыч 10 ияш Радимир Козлов сенгыше-влак радамыш лектын. Тудлан 200 евром кучыктеныт. Рвезе, Кугу Ёрша ял воктене верлангыше отым

войзен, «Куэрла күсото» фотом (снимкыште) колтен.

– Ачам ялысе күсотыш калык угыч кошташ тўналже маньш шона. Верысе калык отын шнуй вийжылан йшана. Кажне отышто онапу уло. Мемнан дене – тошто писте. Тудо мыланем моткоч кўжшын да кўжгын чучын. Марий калыкын историйже нерген ачамын каласкалымыжым колышташ моткоч йоратем, – оила Радимир.

Х.АЛЕКСАНДРОВА ямдылен.

«Успех каждого ребёнка» федерал проект кышкарыште «Образование» нацпроект почеш Йошкар-Оласе Йожа да самырык-влаклан технике усталык рўдерын «Моделизм» ден «Стьёмочный павильон» кабинетше-влакым у оборудованыйла дене пойдареныт. Йожа-влак «Авиамоделирование», «Судомоделирование», «Начальное техническое моделирование», «Игровое кино и мультимедиа», «Кадр» ушемлаште усталыкыштым виандат. Кызыт нине ушемлаште 96 икшыве ешартыш шинчымашым яра налеш. Проектым илышыш шындырымылан көра йожа-влакын чотышт кугемеш.

ОБРАЗОВАНИЕ
НАЦИОНАЛЬНЫЕ
ПРОЕКТЫ
РОССИИ

Увер

Россий просвещенный министерствын кўштымыж почеш 11-ше классыште тунемше-влакын иктешлыше сочиненийым возымо жапым кусарыме. Тудым 2021 ий 5 апрель деч ончыч огыт сере. 9-ше классыште тунемше-влаклан руш йылме дене иктешлыше вашмутланымаш 10 февральыште дистанционно эртаралтеш.



10 ноябрь гыч 5 декабрь марте Марий Эл Республикысе Рўдō сайлыме комиссий «Софиум» всероссийский олимпиадын регионсо этапшым дистанционный йон дене эртара. Тушко 10-11-ше класслаште тунемше ўдыр-рвезе-влак ушнен кертыт. Тўрыс уверым rcoit.ru сайтыште ончыза.

Историйым шергалына

1853 ий 1 декабрьыште вице-адмирал Павел Степанович Нахимовын вуйлатыме руш эскадр Синоп ола воктене турко флотым кырен шалатен. Пиддеч вара руш флот Шем теҥызыште оза лийын. 1 декабрь Российыште Воинский чап кече семын палемдалтеш.

3 декабрь –
Палыдыме
салтакын
кечыже.

МАРИЙ ЭЛ РЕСПУБЛИКАНЫ ТЎВЫРА, ГЕМАТЬ ДА КАЛЫК-ВЛАКШЫН ПАШАШТ ШОҢАШТО МИНИСТЕРСТЫЖЕ	
М.Шкетан лўмеш Марий кутыжаныш драме театр	Марийский национальный театр драмы им. М. Шкетана
ДЕКАБРЬ	
1 кш 18:00	УЛО ЯЛАН ИК ЙОГОР /Без Егора будет горе/ В. Ткачев Комедия 2 шак. 10 мин. 12+
3 из 18:00	ЭЛНЕТ С. Чаван Драма 3 шак. 10 мин. 12+
18 кг 18:00	ШИЙ ПАМПАЛЧЕ /Серебряная Пампалче/ Э. Долгова Музыка 6+
19 шм 16:00	МОРОЗКО Сказка с интермедией «Этот новый новый год» Н. Колмал 1 час. 6+
20 вс 11:00	КАША ИЗ ТОПОРА Сказка с интермедией «Этот новый новый год» Г. Латышева 1 час. 0+
26 сб 11:00	МОРОЗКО Сказка с интермедией «Этот новый новый год» Н. Колмал 1 час. 6+
27 вс 11:00	У ИЙ КАСЫН ТОМАША: НАСТАЧИЙ але МАРПА?!... У ИЙ КОНЦЕРТ 12+
27 рш 16:00	

Рекламе.

Йожа-влаклан «У ий куан» регион-влак кокласе пайрем онлайн йон дене эртаралтеш. 6-15 ияш ўдыр-рвезе-влак ныл таҥасыште: «У ий дене!» открытке, «У ий чиём», «У ий модыш», «Йўштō кугызалан серыш» – усталыкыштым тергат. Паша-влакым 18 декабрь марте Республикысе марий тўвыра рўдерыш колтыман.

9 декабрьыште Марий тиште кечылан пōлеклалтше «Мунло» республиканский уш-акыл марафон эртаралтеш. Таҥасымашке районла гыч команде-влак ушнат. Йодмашым 2 декабрь марте пуыман.

Йошкар-Оласе «Роза ветров» йожа да самырык-влак рўдер Марий Эллан 100 ий теммылан пōлеклалтше республиканский краеведенный конкурсым увертарен. Тушко 12-17 ияш ўдыр-рвезе-влак ушнен кертыт. Паша-влакым 10 декабрь марте orgotdel-rv12@yandex.ru адрес дене электрон почтыш колтыман.



«Ямде лий» 2020 ий 28 ноябрь

«Салика» – 900-шө гана

М.Шкетан лү-меш Марий национальный драме театрыште 29 ноябрьште «Салика» спектакльым 900-шө гана ончыктат. Кылме тылзын 19 кечынже спектакльым тўрлө ийыште шындыше режиссёр-влак В.А.Пектеев, В.В.Домрачев, Р.Ю.Алексеев да



Авторын фотожо.

Саликам модшо артист-влак дене пресс-конференций эртаралтын. «Салика» латкок гана уэш шындалтын, тўн героиньым 18 актрисе модын.

Вашлиймашыш пыртартыш ийла-19-21 ноябрьште Йошкар-Олаште «Шўвыр» тўнжамбал се Салика-фестиваль да «Многоликая Россия» ка-влак

калык семўзгар ансамбль да оркестр-влакын IV всероссийский фестиваль-конкурсит эртаралтын. Фестиваль годым тўрлө кундем гыч усталык коллектив-влак мастарлыкыштым онлайн ончыктеныт. «Многоликая Россия» конкурс Российысе 30 кундем гыч 85 ансамбль ден оркестр ушнен.

трын репертуарышкыже музыкальный комедий семын пурен. Икымше режиссёр А.И.Маюк-Егоров лийын. Таче мартеат «Салика» театрын репертуарыштыже ик эн тўн верым налеш да марий калыкын ик эн йоратыме спектакльжылан шотлалтеш.

Е.ИВАНОВА.

3 декабрь – Инвалид-влакын тўнжамбал кечышт.

Шонаш тарата

Шыже каникул годым «Всею кого касается» спектакльым онченам. Тудым Уфа олесе Самырык театрын артистше-влак ончыктеныт. Спектакль школ илыш нерген. Тўн герой – мутланен кертдыме Костя. Черле улмыжлан кўра тудым йоча-влак огыт

йорате. Миша изаже, шольжылан полшаш манын, пырля тунемаш кая. Нуно шуко школым вашталгат, но кажне вере торжан вашлийыт: Костя ден Миша мольман палыдыме йылме дене кутырат. Иза-шольо чыла нелылыкым пырля сенат. Варажым тунемше-влак йонылышыштым умылат да кид дене ончыктен мутланьме йылмым тунемыт. Мыйын шонымаште, чыла айдеме тўр праван.



Польш кидым шуялташ нигунам ўрман огыт.

Анастасия ИВАНОВА.

Морко, Коркатово.

18 декабрьште

Увер

Йошкар-Олаште «Руки сердечное тепло» йоча да самыр-влакын усталыкышты VI инклюзив фестиваль дистанционно эртаралтеш. 7-20 ияш ўдыр-рвезе-влак 10 таҥасыште усталыкыштым терген кертят. Фестивальыш уинаш йодмашым 14 декабрь марте shiliza@bk.ru адрес дене электрон почтыш колтыман.

Шыжым моктена

Конганур школ пеленысе йочасадыште «Шўртнў шыже» пайремым эртаренна. Тиде пагытын моторлыкшым, поян пакчасаскам моктен, йоча-влак почеламутым сылнын лудыныт. Сенгышыш Анфиса Леухина лектын. Кокымшо верым Матвей Юнусов ден Лиза Кошкина пайленыт. Кумшо вер дене Ульяна Егюшина, Вика Бочарова, Оля Шутылева палемдалтыныт. Нуным снимкыште ужда. «Открытие» таҥасыште Ваня Вараксин ойўртемалтын.

Э.БЫКОВА, воспитатель.

Кужэгер район.

Йошкар-

Оласе 80-ше номеран йочасадыште шыже пайремым эртарышна.

Йоча-влак мурым мурышт, почеламутым каласкалышт, изирак йомакым модын ончыктышт. Пайрем весела кушты-маш дене иктешлалте.

Н.ГОДУНОВА, воспитатель.



Фотом йочасадын архивше гыч налме.

«Ямде лий» 2020 ий 28 ноябрь

3

29 ноябрь – Аван кечыже.

Эн шерге айдеме

Авамын лүмжө – Надежда Юрьевна (снимкыште). Мыланем тудо эн шерге айдеме. Авам туныктышылан тунем лектын. Кызыт Салтакъял селасе книгагудым вуйлата. Тудо ялысе калыкым книгаг, газет ден журналым лудаш кумыланда. Яра жапыште кидпашам ышта: тўрла, урга, пидеш. Авай, пенгыде тазалыкым, кужу ўмырым, пиалым тыланем.

Эмилия ПЕТУХОВА.

Кужэңер школ.



Кече гае

Ава, улат эн шерге,
Ава, улат мотор,
Ава, улат куанле,
Пашам ыштет содор.
Ава, тый кече гане
Чоннажым ырыктет.
Ончен куштет йочатым,
Осал деч аралет.

Оля БОКОВА.

Морко, Шўргыял.

Эн ушан

Мыйын авам – Людмила Анатольевна – туныктышо. Школышто химий да биологий дене шинчымашым пуа. Тудо 20 ий йоча-влакым туныкта. Авам чыла дечат мотор, ушан, ныжылге чонан. Тудо мыйын йолташем. Кеч-могай йодышлан вашмутым пырля муына. Авам дене кугешнен илем.

Мария МИНГЛИНА.

**Татарстан, Агрыз,
Кадрек.**

Тау, авай!

Авана школышто пашам ышта. Тудо мемнам йората, пагала. Мом огына умыло, умылтара. Чыла йодышлан вашмутым муэш. Ме тудлан эре полшаш тыршена. Авана поро кумулан. Кугу тау ош тўням пөлеклыметлан, авай!

**Кирилл АФАНАСЬЕВ.
Марий Турек, Сысоево.**

Шергакан аваем, саламлем тыйым Аван кечыже дене! Тўняште тый эн мотор, эн поро улат. Южгунам мутетым ом колышт гынат, йонгылышем умылен, садак пеленет пызнем. Мый тыйын

энертышет лияш тыршем. Тый дечат шерге ниго уке.

Егор ВАСИЛЬЕВ.

Волжский, Пөтъял.



Кугешнем

Авамын лүмжө – Полина Павловна. Мый тудым аклем, йоратем, пагалем. Авам – поро, мотор, пашаче ўдырамаш. Тудо пеледышым ончаш йората. Мемнам

Синквейн

Ава
Ныжылге, шыма.
Йората, шымата, чамана.
Икшывыжым порылан туныкта.
Суксо.
Юлиана КУРОЧКИНА.
Параньга, Матародо.

тамле кочкыш дене сийла. Авам кевытыште пашам ышта. Мый тудын дене кугешнем.

Настя ПЕТУХОВА.

Кужэңер школ.

Пайрем дене!

Аваем эн сай. Мыланем эре полша да мыйым йората. Тудо олыкысо чевер пеледыш гай мотор. Ешыште кок йоча улына: мый да изам. Южгунам ме йонгылыш талингам пудыртена але окна янак гыч пеледыш көршөкым камвозыктена. Тудо изишак вурса гынат, йоратен вурса. Пайрем дене, авайна!

Ксюша ЯНДАКОВА.

Морко, Шўргыял.



Павел ИВАНОВ ден Тимур БЕЛЯКОВ аваштлан тыгай пөлекым ыштеныт.

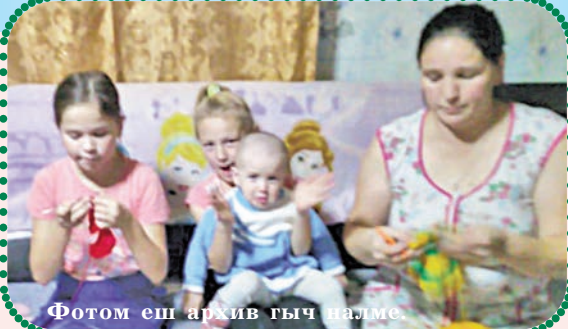
Волжский, Пөтъял.

Чыла ышташ ямде

Кажне икшыве аважым йората. Тудын кидше мамык дечат пушкыдо, шүмжө кече дечат шокшо, шомакше шүшпик муру гай йонга. Авана – эре пеленна. Мемнан пиална верч чыла ышташ ямде.

Полина ПАЙБУЛАТОВА.

Морко, Коркатово.



Фотом еш архив гыч налме.

Саламлем

Авамым пайрем дене уло кумылын саламлем. Порсын ярым гай кужу ўмырым, пенгыде тазалыкым, ший памаш гай яндар, чевер кече гай волгыдо илышым тыланем. Мотор чуриет эре куан дене волгалтше. Кид-йолет лывырге да писе лийже.

Дима КУЗЬМИН.

Морко, Коркатово.



Иделия ИШМУРЗИ-НАН сүретше.

Ава ужар,
одар пушенге гае,

У кечым, яндар южым пөлекла.
Кугу поянлык, курым рүдө, пале!
Ава шүм вургыжеш чылт тегызла!

Андрей ШУРМЕТОВ.

Татарстан, Агрыз, Буймо.

Сүретым чиялтыза да авалан
ковышта шүрым шолташ полшыза.



шыл

кешыр

сакыр

КОВЫШТА

шинчал

шоган

рис

олма

үй

Ўшанле энертыш

Йоратыме аваемян лүмжө – Ольга. Тудо эн поро да шыма. Авам кевытыште пашам ышта. Яра жапем годым тудлан пөрт сомылкам ышташ полшем. Мый тудым чаманем. Авай – тўняште эн кугу энертыш. Пайрем дене тыйым шокшын саламлем!

Валерия ГРЕБНЕВА.

Параньга, Матародо.

Суксо гай арала

Авай, эн шерге ен улат тўняште,
Тый илышым мылам пөлекленат.
Улат гын мый дечем тораште,
Эре шонем лач тыйын нергенак.
Авай, тый суксо гае мыйым аралет,
Тыйын деч шымам тўняштыжат ом му.
Тый эре полшет, чонем лыпландарет,
Уда ой-кагашым тый нигунам от пу.

Юля ИВАНОВА.

Кужәнер, Шорсола.

Туныктышылан тырша

Авам Людмила Юрьевна
Акпатырыште шочын. Сысоево шко-
лышто тунемын. Кызыт туныкты-
шылан тырша. Тудо поро
кумылан, шыма. Мый тудым
йоратем. Пенгыде тазалыкым
да кужу ўмырым тыланем.

Саша ОРЛОВА.

Марий Турек, Сысоево.

Аван кечыжлан пөлеклалтше
мероприятийым тений онлайн йөн
дене эртаренна. Тўналтыш класслаш-
те тунемше-влак ава нерген мурым му-
реныт, «Авамлан пөлек» ончырыш шке
пашаштым луктыныт (снимкыште).
Школ пеленысе «Рвезе
тукум» ушемын чолга ўдыр-рвезыже-
влак «Мыйын авам – эн...» акцияш
ушненыт. Сочинийым, почеламутым,
ойлымашым возеныт.

Е.ГРИГОРЬЕВА.

Морко, Шүргыял.



Фотом школын архив гыч налме.

«Ямде лий» 2020 ий 28 ноябрь

5



Шочмо-кушмо вер

Тўналгышыже – 1-ше лаштыкыште.

Кугезе коча-кована-влакын марий тувырыштым ончалаш гын, могай гына тўрым от уж. Кажныже момгынат ончыктен да аралыше виан лийын. Тачысе кечынат кидмастар-влак ургымо вургемьштым марий тўр дене сўрастарат. Лудшем-влак, тендам уста мурызо, кидмастар Надежда АКИЕВА дене палымым ыштынем.

– **Надежда, эн ондак палыме шуэш: кидпаша деке кузе шўманьында?**

– Изием годым тўрлў йоча журналым налынна. Тушто кидмастар-влаклан мастер-класс-шамыч лийыныт. Мый кажныжым ышташ тыршенам. Чывигым, пушкыдо модышым ургызем шарнем. Кумшо класшыште тунеммем годым крючок дене пидме кружокыш ушненам. Тушто салфетке, мотор сумка-влакым пидынам. Шке пидме сумкам дене кевытышкат, модашат коштынам.

– **Марий тўр кунам кумылдам савырен?**

– Марий тўр дене Республикысе усталык рўдерыште пашам ыштызем годым палыме лийынам. Тушто декоративно-прикладной усталык

пўлка уло. Тунам Евгения Николаевна Трегубова марий тўр дене специалист ыле. Шкеже руш. Самырыкше годым Йошкар-Оласе «Труженица» фабрикыш логалыш.

Тўр – аралтыш да моторлык

Тудо мыйым марий тўрым тўрлаш туныктен. Эн ондак салфеткым тўрленам. Вара тиде паша кужу жаплан мондалтын. Икмыняр ий эртымеке, мый сценыш лекташ тўналынам. Сценылан келшыше вургем кўлын. Ургызо ўдыр дене шуко костюмым ургенна. У модель-влакым шонен муаш да нуным илышыш шындыраш мыланем моткоч келша ыле.

– **Кызыт йочалан ургымо ятыр марий тувырдам ужаш лиеш. Тыгай вургемым ургымо годым мом шотыш налыда?**

– Йочалан ургымо тувыр поснак мотор да йоча фасонан лийшаш. Эше куэмым (материалым) шотыш налман. Натуральный куэмым кучылтман. Йочан капкылже кугыенгын деч ойырте-малтеш. Мый ожнысо вургемым ом уэмде – тачысе

илышлан келшыше стилизованный марий вургемым шонен луктам. Ойырте-малтше деталь-влакым пурташ йўратем. Эше палемдыме шуэш: тўр моторлык веле огыл – аралтыш.

– **Тўрым тўрлымў деч посна иктаж-могай арвер-влакым ыштеда?**

– Тўрлў кундемышке концерт дене коштмо годым сўрастарыше арвер-влакым ышташ тўналынам. Тунам эше моткоч тыглай лийыныт, мастарлык, увер ситен огытыл. Чыла шке шоненам. Жап эртымеке, тўрлў шонымаш вуйышко пураш тўналын. Кызыт кечмогай сўрастарыше ўзгарым куштылгын ыштен кертам: шўйшер, кидшол, алга, пота да молат.

Тылеч посна паспорт але вес документлан, ежедневниклан комым сўрастарем. Йочан малымверыш, машинаш сакалташ аралтышым, брошко-влакым ыштем. Но шукырак жапым вургемлан ойырем, ургымо мастарлыкым кугемдынем. Кодшо ийын Йошкар-Оласе сервис технологий техни-кумышто ты сомыллан тунем лектынам.

ХАЛЕКСАНДРОВА
мутланен.



Сўмка

Саве – уала дене тодмо пече.

Сайып – чолак.

Саптар – окшак.

Сараташ – эрыкташ, шўмлаш.

Селт – чоя.

Солкем – пу сорым.

Сомсора – шке гыч, шкевуя.

Сўрем – куралдыме мланде.

Сугыр – пўгыр.

Сўмсыр – ўскыр.

Сўрза – шўрча.

Сўрлаш – шургаш.

Сўсанаш – чытырыкташ.

Серып – неле.

Сокмак – йолгорно.

Сокнаш – тоштемаш.

Сузырташ – наизусть тунемаш.

Сомсора сўремым куралын толмеке, саптар Микале саве шенгелне тошкыштеш. Солкем артанаш опта, кольмо, сава вурдым сарата. Вучыдымын вокте-кыже сугыр пошкудыжо лишеме. Микалылан пошкудыжын селт, сўмсыр, сўрза койышыжо ок келше. Тудын семын огыл гын, тыманмеш сўрлаш тўналеш.



Сорока



Сылма



«Ямде лий» 2020 ий 28 ноябрь

Автор-влак:
Л.ГРИГОРЬЕВА,
Ф.ЛЕБЕДЕВА.

Ялем

Тиде мыйын ялем,
Тиде мыйын кундемем.
Тыште мый шочынам да кушкам.
Теве тыште суртем.
Теве тыште илем.
Илем тыште моткоч куанен.
Уло мыйын авам,
Уло мыйын ачам,
Улыт мыйын ковам ден кочам.
Илем мый куанен,
Илем мый йывыртен,
Илем мый, кундемемым моктен.

Аня АНДРЕЕВА.

Кужэгер, Тошто Йӱледӱр.

Йӱратыме кундем



Онгай ончер

2-шо «Б» класс дене Марий Элын 100 ияш лӱмгечыжлан пӱлеклалтше магнит ончерым эртаренна.



Йоча-влак мӱнгышт гыч Марий Эл дене кылдалтше магнитым конденыт да тудын нерген каласкаленыт. Ончерыште шочмо кундемын картше, тистыже, икмынар райрӱдӱ, Йошкар-Оласе скульптур да архитектур памятник-влак, Марий Йӱштӱ кугыза ден Лумӱдыр, марий вургем дене палдарыше магнит-влак лийыныт. Тыге ме Марий Эл мучко заочный экскурсийыш коштынна.

ЛИВАНОВА, туныктышо.

Медведево, Руэм.

Сӱрет – пӱлек

Ӗрша школышто сӱрет конкурсым эртаренна. Тудым Марий Элын 100 ияш лӱмгечыжлан пӱлекленна. 1-8-ше класслаште тунемше-влак тагасымашке ушненыт. Эн ондак марий йылме урокышто шочмо кундем нерген мутланенна, пӱртӱс поянлык дене палыме лийына. ИЗО урокышто пашалан пижынна. Кажне тунемше сай сӱретым ыштен. Аня Булыгина (8-ше кл.), Настя Урсаки (7-ше кл.), Настя Чемякова (2-шо кл.) сенышыш лектыныт.

Р.АНТРОПОВА, марий йылмым да ИЗО-м туныктышо.

Советский район.



Марианна СТЕПАНОВАН
сӱретше.

Волжский, Пӱтъял.

Палыза, кӱ нерген ойлалтеш?

- Тудо мер да кугыжаныш пашаен лийын.
- Медведево район Кӱшнур ялысе кресаньык ешеш шочын.
- 1920 ийыште Рӱдӱ марий пӱлкам вуйлатен.
- Марий автоном областтым почмаште ик эн тӱн айдеме лийын.
- Йошкар-Олан ик уремже тудын лӱмжым нумалеш.
- Репрессийышке логалын.

В.СМИРНОВ ямдылен.

Марий Элым шымлена

Школыштына Марий Эллан 100 ий темме вашеш викториным эртареныт. Тудо шочмо кундемнан историйже, тӱвыраже, лӱмлӱ еҥже-влак нерген лийын. Ме, 7-ше кадет классыште тунемше ӱдыр-рвезе-влак, ойыртемаптынна. Мый икымше верым налынам. 9-ше кадет классыште тунемше Сергей Иванов, Нина Иванова, Вика Морозова кокымшо ден кумшо верлаш лектыныт. 9-ше классыште тунемше-влаклан деловой модыш лийын. Тушто Кирилл Сидоркин сенен.

Настя БУРМАНОВА.

Кужэгер школ.

Пампалче унала толын

Морко посёлкысо 1-ше номеран йочасадыште «Марий Элем моктен мурем» мероприятийым эртаренна. Йоча-влак республикысе тӱрлӱ сылне вершӱрыш, тоштерыш виртуально миен толыныт. Нуно (снимкыште) мурым муреныт, почеламутым лудыныт. Йочасадыш Пампалче унала толын: туштым туштен, калык модыш дене модыктен. Воспитатель Е.И.Иванова икшыве-влакым пӱртӱсым аралаш да шочмо кундем дене кугешнаш таратен.

И.АЛЕКСЕЕВА, воспитатель.



Фотом йочасадын архивше гыч налме.

«Ямде лий» 2020 ий 28 ноябрь



Пайдале кочкыш – таза йоча

Эндокринолог-диетолог мом эмла? Йочалан пайдале кочкыш нерген кузе умылтарыман? Нине да моло йодыш-влаккан вашмутым Йошкар-Оласе «Счастье» медицине рүдерын эндокринолог-диетолог-шо Анна Владимировна МОРОЗОВА (снимкыште) рашемда.



– Эндокринолог-диетолог – тиде врач. Тудо организмн вашталтмыжым терга, диагнозым шында да эмла. Ме сакыр диабетым, өрдымашым (ожирений), щитовидный железам эмлена. Уто нелытым погышо ең-влакк полшышым утларак йодын толыт. Чаманен каласыман, пытартыш жапыште йоча да подростко-влак коклашат өрдымаш диагнозым чүчкыдырак шындаш логалеш.

– Тиде чер мо? Але тудо икшывылан ача-ава деч кусна?

– Уто нелыт моло чер-влакым виангдаш полша, илышыште ятыр чаракым ышта. Мутлан, спорт дене заниматлыме годым, физкультур урокышто тōпката йоча писын ноя, нелылыкым ок чыте. Южо икшыве шке капкылже деч вожылаш тўналеш. Сандене ты экшык кугу проблеме манаш лиеш. Черыш ынже савырне манын, тудым корандаш тыршыман. Кочкыш рационным вашталтыман, спорт дене кылым кучыман, жапыште малаш вочман. Организмн шуко ойыртемеже айдемын шочмыж годымак пышталтеш. Кузе ойлат: «Генетике дене ўчашаш огеш лий». Ешыште икмынар тукым кугу нелыт дене орлана гын, эн ончыч кочкыш рационным ончал лекман.

– Йочам dietyш шындыман мо? Кочмо рационныштыжо утларак мо лийшаш?

– Диетыш шинчаш мый йоча-влаккан веле огыл, кугыен-влакканат ом темле. Приёмыш толшо-влаккан чын кочмо нерген каңашым пуэм. Иктаж чер улмо годым кочкыш рационным вашталташ темлем. Организмыш кўлешан витамин-влак логалышт манын, диете деч поснат илаш лиеш. Пакчасаскам, емыжым кажне кечын кочман. Тўрлō шўраш, макарон, муно, кол, шылгыч кочкышым ямдылаш тыршыза. Кушкыл ўйым кучылтса. Майонезым ўмбал дене вашталтыза але шке ыштыза. Кунар пайдале кочкышым кочкат, организмн тунар шуқырак кўлешан витамин пура. Чыла тиде таза капыште таза чоным кушта.

– Пытартыш жапыште йоча-влак тўрлō фаст-фудым, шере кочкышым, чипсым утларак кочкыт.

– Мом кочмо шотышто койышым ме йочан изи улмыж годымак шындарышаш улына. Йоча тўрлō фаст-фудым, чипсым коккан-коккан гына кочкеш гын, организмн энтек ок лий. Чўчкыдын кочкат гын, яра калорийым веле пуат. Тушто улшо трансжир-влак организмште улшо пайдале витамин-влакым шўкен луктыт.

– Могай ой-каңашым пуэда?

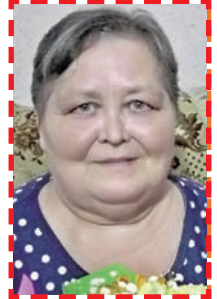
– Кочкын илашлан огыл, а илашлан кочса. Тиде ой-каңаш йоча-шамычланат, ача-ава-влакканат келшен толеш.

Е.ИВАНОВА мутланен.



Эмлызе ковам

Ковам Ирина Александровна Янгелова (снимкыште) Морко район Кугу Шале ялыште ила. 1978 ийыште Йошкар-Оласе медицине училищым тунем пытарымеке, медпашаен радамыш ушнен. Эн ончыч Морко рўдō эмлымверыште, вара Йошкар-Олаште Республиканский эмлымверыште тыршен. 1990 - 2008



ийлаште Кугу Шале ялысе ФАП-ым вуйлатен. Ковам кумло ий наре ең-влакым эмлен. Нуно кызытат тудлан таум ойлат.

Анна ВИНОГОРОВА.
Звенигово, 2-шо №-ан
Красногорский школ.

Невропатолог изи эргылан йодышым пуэда.



– Пырысын мынар йолжо уло?

– Нылыт.

– Пылышыже мынар?

– Кокыт.

– А шинчаже мынар?

– Кокыт.

– Почшо?

– Авай, врач пырысым ик ганат ужын огыл мо?

Карантин

Ала-кушечын мўндыр велгыч
Шучко-шучко вирус толын.

Тўнгалын чер йырваш шарлаш,
Тўнгалын еным лўдыкташ.
Могай осал да патыр тева,
Чыланнам сенгаш тырша.
Огына кошт школыш ме,
Мўнгыштō тунемына.
Интернет гоч эр эрдене
Ме урокым ыштена.
А вара ача-авалан
Пашам ышташ полшена.
Эрта тыге ик кече, весе...
Ме тынысым пеш вучена.
Йолташ-влак, ида коляне,
Толеш эн пиалан жапна!

Даниил РОМАНОВ.
Волжский, Карай.



Аныклаш тунемына

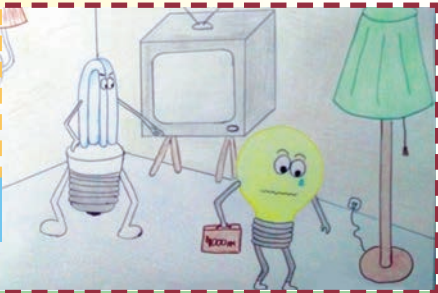
Болжский район Пётъял школын тунемшыже-влак «ВместеЯрче» энергокуатым аралыме всероссийский фестивалыш ушненыт. Кажне классыште «Энергокуат да экологий» теме дене урок эртаралтын. Ёдыр-рвезе-влак шке шонымашыштым ойленыт, түрлө йоным палемден коденыт. Снимкыште 2-шо классыште тунемше-влакым, Лиана Фёдорова ден Алина Дерябинам, ужда. «Мый энергокуатым аныклем»



Фотом школын архивше гыч налме.



8-ше классын сүретше.



10-шо классын сүретше.



Софья МАЛАХАЕВАН сүретше. Советский, Шуарсола.

теме почеш сүрет конкурс лийын. Сүретыште икмыняр классын пашажым ужын кертыда. Йоча-влак мӱнгыштышт электротулым аныклыме нерген анкетеш возеныт. Мутлан, пӱрт гыч лекмеке, пӱлемлаште тулым йӱртат; энергокуатым аныклыме лампым кучылтыт; тельлан окнам шокшемдат. Фестивалым иктешлымеке, тунемше да туныктышо коллектив тыгай канашым ыштен: школысо класслаште да коридорлаште ик жаплан электротулым йӱрташ.

Н.И.ВАСИЛЬЕВА,
директорын воспитаний паша шотышто алмаштышыже.

Ий ўмбаке ида лек!

16 ноябрь гыч Марий Эл Республикыште теле пагытыште вўд ўмбалне еҥ-влакын лўдыкшыдымылыкышт *месячник тўналын.*

Россий МЧС-н Марий Эл Республикысе тўн управленийжын специалистше-влак калык коклаште умылтарыме пашам эртарат, ий ўмбаке тўшкан лекме верлам тергат, ушештарыше пале-влакым шогалтылыт. Изи Какшан энер ўмбалне ийын кўжгытшым висеныт. Тачысе кечылан ий 9-10 сантиметр кўжгытан, южо вере эше вичкыжрак. Сандене ий ўмбаке лекташ лўдыкшӱ. Колызо-влаклан поснак тўткӱ лийман.

**Энгекыш логалмеке,
112 телефон номер дене
йынгыртыман.**



Шарныза:

- ✓ йоча-влак, кугыен деч посна ий ўмбаке ида лек;
- ✓ ий шельшталтме йўкым колмеке, серыш вашкыза, но куржман огыл. Йол йымалне шельшталтеш гын, кумык вочман да сер дек нушман;
- ✓ еҥ-влакым полшаш ўжын кычкырыман.

Шинчымашдам тергыза

- 1 **Ерыште вўд мынар сантиметр кылмымеке, ий ўмбаке пураш лиеш?**
 А) 6 см. В) 13 см.
 Б) 8 см. Г) 1 см.
- 2 **Энерым але ерым кунам вончаш лўдмашан огыл?**
 А) Йўдым. В) Пычкемышалтмек.
 Б) Кечывалым. Г) Кунам тыланет йӱнан.
- 3 **Тўшкан лийме годым вўд гоч кузе вончыман?**
 А) 1 метр кокла гыч. В) Писын куржын.
 Б) Кидым кучен, Г) 5 метр кокла гыч.
 поче-поче шогалын.
- 4 **Вўдыш пуренгаяш тўналмеке, мом ыштыман?**
 А) Кыдал марте нӱлталалташ да уло вий дене ий ўмбаке нушкын лекташ.
 Б) Кынервуй дене энгертен, эн ончыч ик йолым, вара весыжым ий ўмбаке лукташ да нушкаш.
 В) Пенгыдырак ийым кычалаш да тӱрштен лекташ.
 Г) Кычкыраш, польшышым вучаш.





Ныл йолан йолташна

**30 ноябрь –
Суртвольыкын
тўнямбал кечыже.**

Белка-Ошеч

Мемнан еш янлыклар, вольыклар шўман. Пийым поснак йўратена. Тудым рушла Белка маньна, а марлаже – Ошеч. Пий ош тўсан, шола шинча ўмбалныже шем тамга уло. Кужу пылышыже кеча. Ошеч сурт-печым чот орола, ўрдыж еным ок пурто. Школ гыч толмеке, тудым пукшем, вара коктын модына. Белка – сай йолташ.



Арина КЕДРОВА.
Медведево, Турша.

Мо ушан да ўшанле

Ик кастене мўнгыштына ўчашымаш лекте: мо ушанрак да ўшанлырак, пырыс але пий. Ачам «Пырыс» мане. Моланжымат умылтарыш: «Тудо ушан веле огыл, эше тале сонарзе. Ужат, кузе колям, куголям куча, йот пырысымат шке кумдыкшо гыч поктен колта».

Авам колышт шинчышат, пелештыш: «А мый гын пийым чотрак жаплем. Пий – эн ўшанле йолташ. Тудо нигунам тыйым ок ондале, ок кудалте. Кеч-мыняр ий эрта гынат, пий озажым ок мондо».

А те, йоча-влак, кузе шонеда?

Анна ВИНОГорова.

Звенигово, 2-шо №-ан Красногорский школ.

Кок изи пача

Шукерте огыл шорыкна кок изи пачам ыштен. Нунын «Ме-е-е-е» манын колтымышт чоным ырыкта. Пача-влакым кидыш толаш туныктем: киндым пукшем, вўдым йўктем. Кушкын шуытат, кўтўшкў коштыкташ тўналам.

Дима ВЕДЕНЬКИН.

1-ше номеран Шернур школ.

*Суртышто ашныме вольык-влакым
ешышт дене ушыза.*



Люси

Люси – мыйын ныл йолан йолташем. Тудо сур тўсан, а шинчаже чылт шем шер пырче гай. Люси дене урем мучко кошташ, мече дене модаш йўратена. Пиём пеш чаманем, кочкаш пуашат ом мондо. Ныл йолан йолташем мыйым эре арала.

Елена СЕМЁНОВА.

Морко посёлко.

Тушто-влак

*Омса воктене шортеш,
Кўчшым шылта.
Шыпак пўртышкў пура.
Муралта, мален колта.*

*Ниялтет –
ласка-ласка,
Оңарет –
осал лиеш.*



Надежда ХРУСТАЛЁВАН сўретше.
Морко, Коркатово.

Шўдў тегеаш черепахе

Мый пырысым, пийым да айдеме дене пырля илыше моло янлыкымат йўратем да чаманем. Ныл ий ончыч уремыште ик пўрўенгым вашлийынна. Тудын кидыштыже черепахе лийын. «Эргым модын ситарен», – манын тудо. Сандене уремыш луктын колташ лектын улмаш. Ме тудым чаманенна да 100 тегелан налынна. Тыге черепахе мемнан дене илаш тўналын. Кызыт тудо кушкын. Кугу аквариумышто ила.

Зарина АЛЕКСАНДРОВА.

6-шо №-ан Морко школ.



Фотом еш архив гыч налме.



«Ямде лий» 2020 ий 28 ноябрь

Пүйым тергыза

«Ямде лий» газетыште Анжела Михайлован «Пүйжым терген» ойлымышыже савыкталтын ыле. Мый куанен лудым. Пеш онайын возымо. Автор ойлымышым чын илышлан эгертен серен. Тўн геройжо – изи ўдыр.

Автор арамлан огыл изи йоча нерген возен. Илышыште шуко онайже нунын дене кылдалтеш. А.Михайлова тазалык нергенат шижтарен коден.

Яна ДМИТРИЕВА.
Морко, Коркато.



Фотом. Ел Архив пыч налим.

Лышташ уке – олма уло

Пакчаштына 26 олмапу кушкеш. Тўрлө таман, тўсан, кугытан олмашт дене тений мемнам чот куандарышт. Нигуш чыкаш, вольыклан пукшаш логале. Сайракшым тельлан поген опышна. Март марте аралалтыт манын шонена. Паледа, «Солнцедар» сорт олмапу саскажым мландымбаке ястараш кызытат ок вашке. Лышташыже уке, а олма-а-же! Лого ден ильывуй олмам пешак йоратат. Тек кайык-влак куанен чўнтат.

Даша СОШИНА.

Морко, Купсола.



– *Авай, – манеш Миклай, – боксёр-влак тыгай лїддымō улыт. А нуно пїй эмлыше деч лїддыт мо?*

– *Иктаж кок-кумытшо лїдеш чай.*

– *Кугу лямат, стоматологлан тунем лектам. Вара мый дечемат боксёр-влак лїдаш тїнжалыт.*

**1 декабрь –
Российысе хоккейын
кечыже.**

Хоккейстын
вургемже 15
килограмм нелы-
тан гын, вра-
тарьын – 30
килограмм.



Хоккей шайбе
ик шагатыште
180 километрым
чонешта.

Кайык-шамыч чонештеныт,
Той лышташым лум леведын.
Меран ужгажым вашталтен,
Телым вашлияш вашкен.

Дима НИКИТИН.

1-ше номеран Морко школ.



Кирилл ДОЛГОВЫН сўретше.
Волжский, Пөтъял.

Сїретым чиялтыза.

«Ямде лий» 2020 ий 28 ноябрь



Индекс: П4696.
Тираж 1150 экз. Заказ
Формат – А-4-12.
Тўн редактор Л.В.СЕМЕНОВА.

https://vk.com/yamde_lii
<https://ok.ru/yamdelii>
E-mail: yamde_lii@mari-el.ru
(документ кагазлан),
yamde_lii@mail.ru
(автор-влаклан)
Сайтын адресше:
yamdelii.pf

УЧРЕДИТЕЛЬ-ВЛАК: Марий Эл Республикысе культур, печать да калык-влакын пашашт шотышто министерстве, «Ямде лий» газет» кугужаныш унитарный казна предприятий.

Газетым редакцийыште погымо да верстатлыме, «Марий Эл Республикысе Правительствын типографийже» ООО-што ямде оригинал-макет гыч савыктыме. Типографийын адресше: 424000, Йошкар-Ола, Комсомольский урем, 112.

Газетым Массовый коммуникаций сферыште да культур наследиым аралымаште законодательствым шуктен шогымым эскерше Федеральный службын Приволжский федеральный округысyo управленийыштыже регистрироватлыме.
Номер – ПИ №ФС 18-1999,
2005 ий 10 февральыште пуымо.

0+

Печатьыш пуымо жап –
14-00,
фактически – 13-00

Авторын да редакцийын шонмашышт тўрлө лийын кертыт. Серыш-влак мōнгеш огыт колталт.
Ак – кутырен келшыме почеш.

Редакцийын да издательнын адресше:
424006, Йошкар-Ола, СССР Вооружённый Вийын 70-ше идалыкше урем, 20-шо пōрт.
Тел. 8(8362) 45-22-82(факс)

«Ямде лий» дене



Конкурс

Ваня ГОРОХОВ.

Советский, Кельмаксола.

Ик шырпе пырчим верже дене
вашталтен, эрге лүм гыч үдыр лүмым
ыштыза.



Судоку



Удырлан лум мөчөр деке миен
шуаш полшыза.



Киса але өрш?

Киса ден өрш мемнан деке телылан
толыт. Нуно игечын могай
лийшашыжым палаш пол-
шат. Теат, йоча-
влак, тогдайза:
кудыжым киса сөра,
можым – өрш?



- ... шўшка – теле вашке толеш.
- ... эрдене «чип-чи, чип-чи» мура гын,
йўдлан йўштым вучо.
- ... сурт деке толеш – йўштылан.
- ... окна йымалне шўшка гын, игече
левыкта.

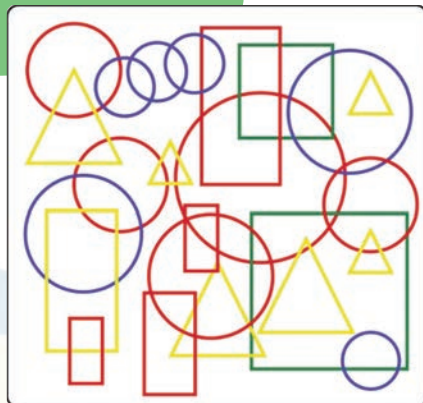
ВКУГОРНО ямдылен.

Тыште
мыняр фигурым ужда?
Шотлыза да
ўлыкө возыза.

Задаче

Ик кува
Москошко ошкы-
лын, ваштарешы-
же 3 шонго кугы-
за толын.
Кажныжын тупыш-
тыжо 2 мешак
лийын.

**Мыняр ен
Москошко
ошкылын?**



Тўрлө лум пырчим сўретлен
пытарыза да сўретым чиялтыза.



Интернетысе сўрет-влакым кучылтмо.